

4. PREVENTIVNI PROGRAMI

4.3. VZGOJA ZA ZDRAVJE

V letu 2023 je bilo izvedenih 30.309 različnih dejavnosti vzgoje za zdravje otrok in mladostnikov in 71.388 dejavnosti s področja vzgoje za ustno zdravje otrok in mladostnikov.

Vzgoja za zdravje otrok in mladostnikov

Program vzgoje za zdravje otrok in mladostnikov poteka na primarni ravni zdravstvenega varstva in je del programa preventivnega zdravstvenega varstva otrok in mladostnikov – ZDAJ – Zdravje danes za jutri. Preventivno zdravstveno varstvo ureja Pravilnik o spremembah Pravilnika za izvajanje preventivnega zdravstvenega varstva na primarni ravni (Ur.l., št. 57/2021). Opredeljena je kot kontinuiran proces učenja, katerega cilj je oblikovanje pozitivnih stališč, navad in vedenj pri posamezniku, skupini ali širši populaciji. Program vzgoje za zdravje otroku in mladostniku omogoča pridobivanje znanja in veščin ter spodbuja oblikovanje ustreznih stališč in vedenj, ki prispevajo k zdravemu življenjskemu slogu. Ima pomembno vlogo pri krepitvi in ohranjanju zdravja, pa tudi pri podpori staršem ter strokovnim delavcem v vzgojno-izobraževalnih ustanovah. Dejavnosti potekajo v prostorih zdravstvenega doma, vzgojno-izobraževalnem zavodu in lokalni skupnosti. Izvajalci programa so zdravstveni strokovnjaki, večinoma diplomirane medicinske sestre/diplomirani zdravstveniki. Za potrebe zbiranja podatkov o dejavnostih vzgoje za zdravje se upoštevajo vse aktivnosti, ki so skladne z zgoraj navedeno opredelitvijo, so vnaprej načrtovane ali izvedene glede na potrebe okolja.

Od leta 2019 dalje je potekala prenova beleženja in poročanja dejavnosti vzgoje za zdravje. S septembrom 2020 smo prešli na poročanje preko aplikacije eSZBO, vendar se v sistem tudi v letu 2023 še niso uspeli vključiti vsi izvajalci/poročevalci. V primerjavi z letom 2022 se je za področje vzgoje za zdravje otrok in mladostnikov število dejavnosti povečalo za 18,2 %. To povečanje dejavnosti odraža pozitiven premik v vseh šolskih obdobjih, tako na področju izvajanja vzgoje za zdravje v razredih kot tudi v drugih ciljnih skupinah, vključno s starši in strokovnimi delavci. K temu je prispevala tudi postopna normalizacija razmer po epidemiji COVID-19, v času katere je bil dostop do vzgojno-izobraževalnih ustanov omejen, kar je pomembno vplivalo na obseg izvajanja dejavnosti. Glede na starostno obdobje je bilo za leto 2023 v program vzgoje za zdravje otrok in mladostnikov vključenih 30.309 posameznikov.

Vzgoja za ustno zdravje otrok in mladostnikov

V obdobju otroštva in mladostništva se oblikujejo ključne vedenjske navade, ki vplivajo na ustno in splošno zdravje v odrasli dobi. Pomembno vlogo pri pridobivanju znanja v povezavi z ustnim zdravjem ima program Vzgoja za ustno zdravje otrok in mladostnikov (VUZOM). Izvaja se v okviru primarnega zdravstvenega varstva, sredstva za njegovo izvajanje pa zagotavlja Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije (ZZZS). Različne aktivnosti, ki jih izvajajo ustrezno usposobljeni strokovnjaki s področja VUZOM se izkazujejo kot uspešne, če se izvajajo kontinuirano in so vanje vključeni starši in skrbniki, strokovni delavci vrtcev ter šol in potekajo v tesnem sodelovanju med zdravstvenim sistemom ter vzgojnoizobraževalnimi institucijami in zavodi. Kljub formalno določeni strukturi in obsegu programa, pa se aktivnosti VUZOM glede vsebin, oblik in metod dela ustrezno prilagajajo potrebam ciljnih skupin. Izpostavljamo pomen širših povezav v lokalnih skupnostih, poudarjen je prenos vsebin o ustnem zdravju do bodočih staršev, posameznikov in skupin z različnimi oviranostmi in v prilagojenih programih ter mladih, ki opustijo šolanje. Pomemben element javnozdravstvenega nadzora predstavlja sistem spremljanja zunajbolnišničnih obravnav na področju vzgoje za ustno zdravje (SZBO), ki je temelj za celovito upravljanje in razvoj programa. V letu 2023 je bilo po podatkih ZZZS realiziranih 71.388 različnih dejavnosti s področja VUZOM. V vseh starostnih obdobjih je poudarek na skupinskih oblikah delavnic, ki v predšolskem in v osnovnošolskem obdobju predstavljajo v povprečju ¾ aktivnosti, medtem ko je v srednješolskem obdobju ta delež nekoliko manjši. Pričakovano je upadel delež individualnih obravnav v vseh starostnih obdobjih, kar gre pripisati obdobju normalizacije razmer po epidemiji, ko so izvajalci spet lahko izvajali skupinske oblike dela. Aktivnosti kontrole čistosti zob so bile izvedene v vseh starostnih obdobjih, v največjem delu med osnovnošolsko populacijo (96%). Za starše in strokovne delavce vrtcev in osnovnih šol so bile izvedene aktivnosti v manjšem deležu. K skupnemu deležu vseh aktivnosti prispevajo še aktivnosti za otroke in mladostnike s posebnimi potrebami ter aktivnosti za krepitev ustnega zdravja v lokalni skupnosti.

VZGOJA ZA ZDRAVJE 2023

DEJAVNOSTI VZGOJE ZA ZDRAVJE OTROK IN MLADOSTNIKOV

DEJAVNOSTI VZGOJE ZA USTNO ZDRAVJE OTROK IN MLADOSTNIKOV

Viri: ZZS, Podatki o planu in realizaciji za zdravstvene storitve za leto 2023.

4.3. Tabela 1: *Dejavnosti vzgoje za zdravje otrok in mladostnikov po vsebinah in starostnih obdobjih, Slovenija, 2023*

Izvajanja po vsebinah	Število	%
Predšolsko obdobje		
Zdrave navade	789	12,8
Varnost in preprečevanje poškodb	350	5,7
Preprečevanje nalezljivih bolezni in osebna higiena	1.129	18,3
Druge vsebine v vrtcih za otroke	3.528	57,2
Predavanja za vzgojitelje predšolskih otrok	200	3,2
Predavanja za starše predšolskih otrok	171	2,8
SKUPAJ	6.167	100,0
Osnovnošolsko obdobje		
Osnovni program vzgoje za zdravje	10.153	51,6
Druge vsebine za osnovnošolce	8.254	41,9
Predavanja za strokovne delavce osnovnih šol	216	1,1
Predavanja za starše osnovnošolcev	414	2,1
Temeljni postopki oživljanja za osnovnošolce	658	3,3
SKUPAJ	19.695	100,0
Srednješolsko obdobje		
Preprečevanje rakavih obolenj	111	2,5
Osebna higiena in odnos do telesa	97	2,2
Medosebni odnosi in samopodoba	202	4,5
Vpliv substanc na telo	166	3,7
Temeljni postopki oživljanja za srednješolce	399	9,0
Druge vsebine za srednješolce	3.421	76,9
Predavanja za strokovne delavce srednjih šol	27	0,6
Predavanja za starše dijakov	24	0,5
SKUPAJ	4.447	100,0
SKUPAJ vsa izvajanja	30.309	

V predšolskem obdobju je bilo največ dejavnosti s področja **drugih vsebin v vrtcih za otroke**, sledi **preprečevanje nalezljivih bolezni in osebna higiena**.

V letu 2023 v osnovnošolskem obdobju predstavlja **osnovni program vzgoje za zdravje** največji delež vsebin, sledijo **druge vsebine za osnovnošolce**.

Najpogostejše vsebine v srednješolskem obdobju so bile **druge vsebine za srednješolce**, sledili so **temeljni postopki oživljanja** za srednješolce.

V letu 2023 je bilo izvedenih še **643 delavnic za otroke s posebnimi potrebami**.

4.3. Tabela 2: *Dejavnosti vzgoje za ustno zdravje otrok in mladostnikov po vsebinah in starostnih skupinah, Slovenija, 2023*

Izvajanja po vsebinah	Število	%
Predšolsko obdobje		
Učenje čiščenja zob za predšolske otroke	4.181	37,7
Vzgoja za ustno zdravje	4.058	36,6
Predavanja za strokovne delavce in starše	449	4,0
Individualna vzgoja za ustno zdravje	2.414	21,7
SKUPAJ	11.102	100,0
Osnovnošolsko obdobje		
Učenje čiščenja zob od 1. do 5. razreda	11.020	33,7
Učenje čiščenja zob od 6. do 9. razreda	1.698	5,2
Vzgoja za ustno zdravje	12.885	39,4
Predavanja za strokovne delavce in starše	624	1,9
Individualna vzgoja za ustno zdravje	6.495	19,8
SKUPAJ	32.722	100,0
Srednješolsko obdobje		
Vzgoja za ustno zdravje	1.322	59,1
Individualna vzgoja za ustno zdravje	916	40,9
SKUPAJ	2.238	100,0
SKUPAJ vsa izvajanja	46.062	

Viri: ZZS, Podatki o planu in realizaciji za zdravstvene storitve za leto 2023.

V vseh starostnih obdobjih je poudarek na skupinskih oblikah delavnic, ki skupaj v predšolskem in osnovnošolskem obdobju predstavljajo v povprečju $\frac{3}{4}$ aktivnosti, medtem ko je v srednješolskem obdobju ta delež nekoliko manjši. Delež individualnih obravnav je višji v srednješolskem obdobju (2/5 aktivnosti), v osnovnošolskem in predšolskem obdobju pa predstavlja 1/5 aktivnosti.

4.3. Tabela 3: *Kontrola čistosti zob, Slovenija, 2023*

Izvajanja po vsebinah	Število
Predšolsko obdobje	309
Osnovnošolsko obdobje	
Kontrola čistosti zob od 1. do 5. razreda	21.331
Kontrola čistosti zob od 6. do 9. razreda	1.274
SKUPAJ	22.605
Srednješolsko obdobje	580
SKUPAJ vsa izvajanja	23.494

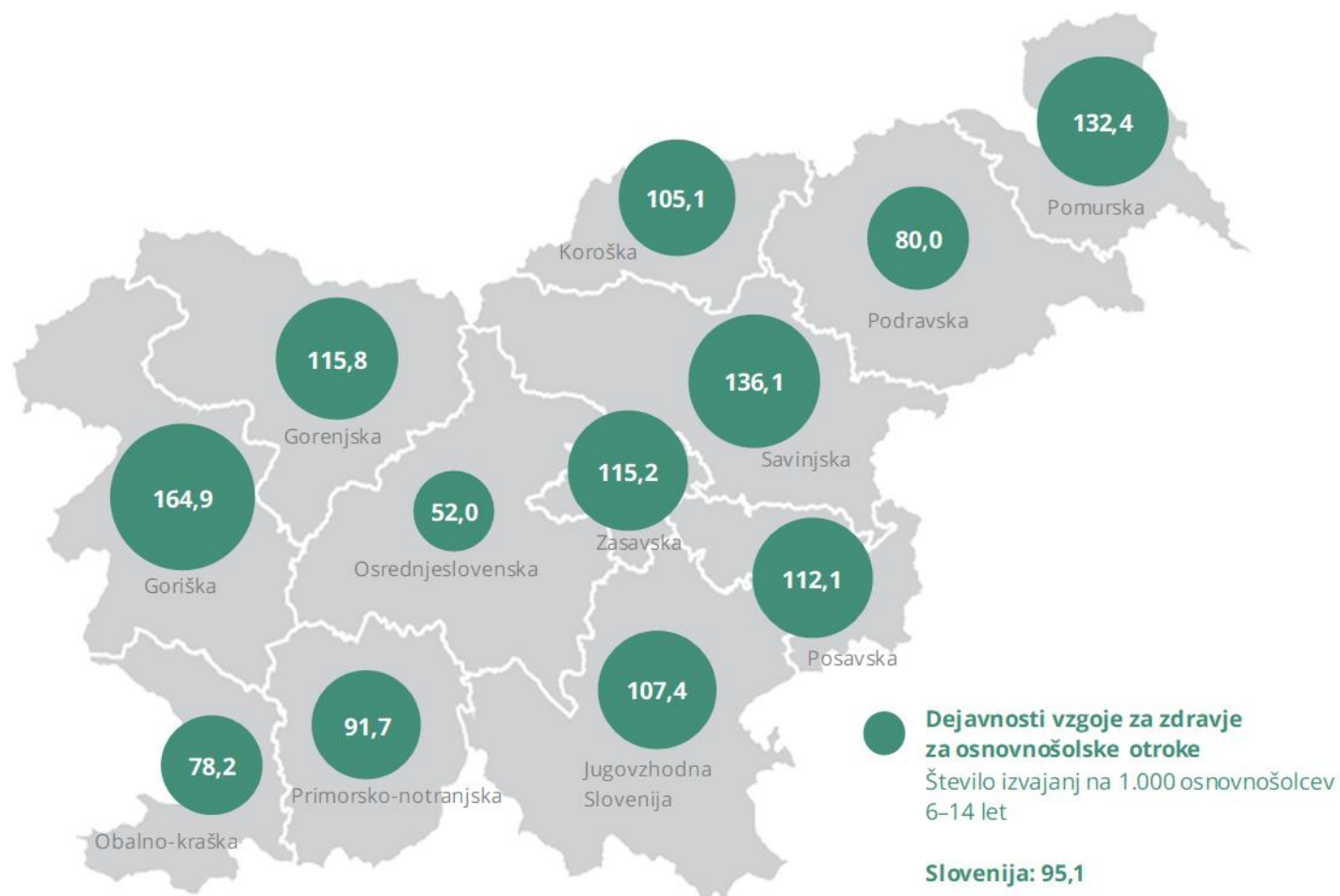
Viri: ZZS, Podatki o planu in realizaciji za zdravstvene storitve za leto 2023.

Največji delež izvedenih kontrol čistosti zob je bil med osnovnošolsko populacijo (96 %).

K skupnemu deležu vseh aktivnosti prispeva še vzgoja za ustno zdravje za otroke s posebnimi potrebami s 1403 realiziranimi delavnicami ter 429 realiziranih delavnic v lokalnem okolju.

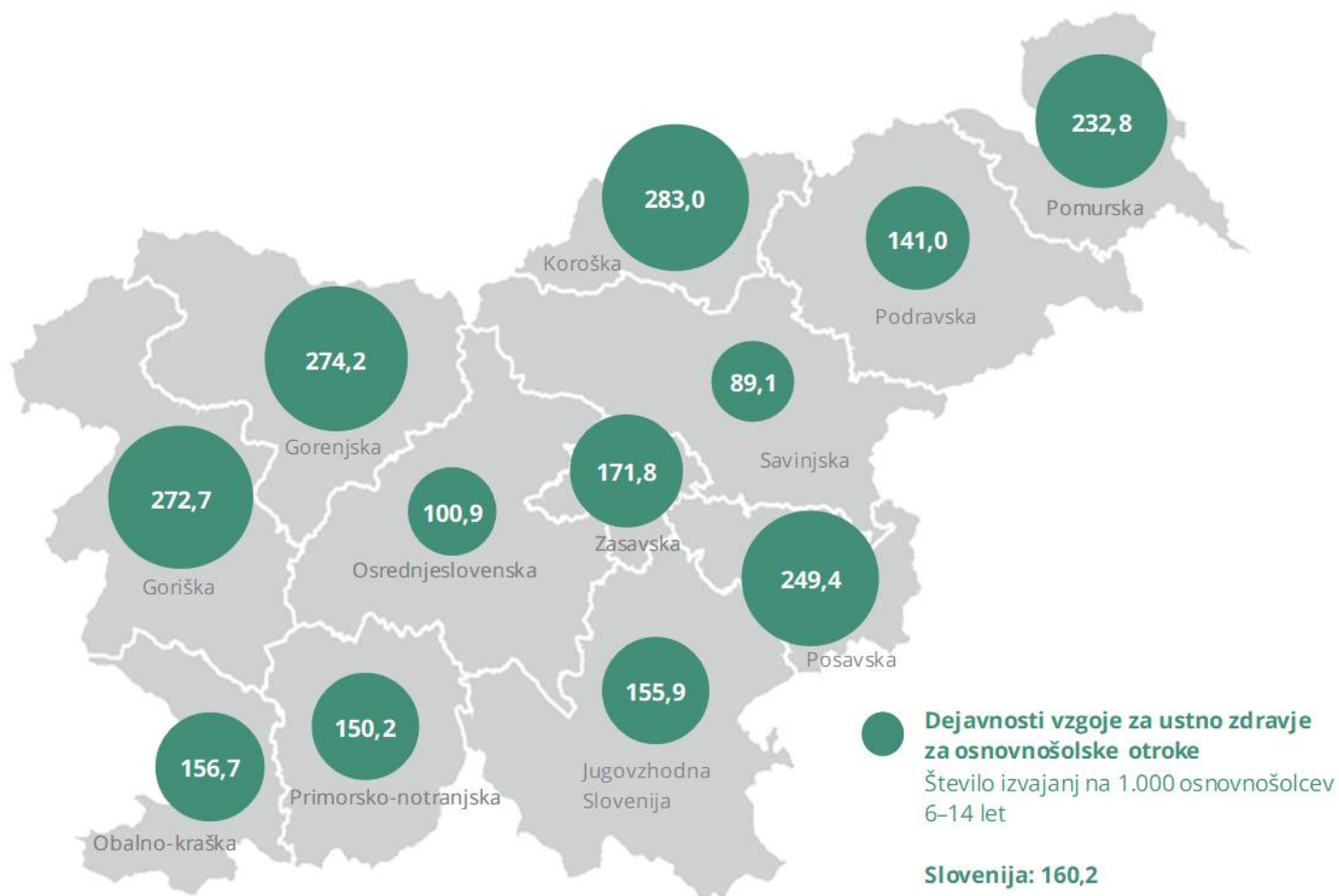

REGIONALNE PRIMERJAVE

4.3. Slika 1: *Dejavnosti vzgoje za zdravje otrok in mladostnikov¹⁾ za osnovnošolske otroke po statističnih regijah, Slovenija, 2023*

¹⁾ Število skupinskih dejavnosti vzgoje za zdravje otrok in mladostnikov (brez predavanj za strokovne delavce in starše).

Viri: ZZZS, Podatki o planu in realizaciji za zdravstvene storitve za leto 2023.

4.3. Slika 2: *Dejavnosti vzgoje za ustno zdravje otrok in mladostnikov¹⁾ za osnovnošolske otroke po statističnih regijah, Slovenija, 2023*

¹⁾ Število skupinskih dejavnosti vzgoje za zdravje otrok in mladostnikov (brez predavanj za strokovne delavce in starše).
Viri: ZZS, Podatki o planu in realizaciji za zdravstvene storitve za leto 2023.

4.3. Tabela 4: *Dejavnosti vzgoje za zdravje otrok in mladostnikov po vsebinah, obdobjih in statističnih regijah, Slovenija, 2023*

Izvajanja po vsebinah	Pomurska	Podravska	Koroška	Savinjska	Zasavska	Posavska	Jugovzhodna Slovenija	Osrednjeslovenska	Gorenjska	Primorsko-notranjska	Goriška	Obalno-kraška	SLOVENIJA
Predšolsko obdobje													
Zdrave navade	120	110	74	89	44	34	191	48	3	22	43	11	789
Varnost in preprečevanje poškodb	36	3	5	77	8	23	65	75	-	38	16	4	350
Preprečevanje nalezljivih bolezni in osebna higiena	68	61	55	114	11	145	196	171	150	3	92	63	1.129
Druge vsebine v vrtcih za otroke	230	532	89	760	114	35	379	695	174	132	160	228	3.528
Predavanja za vzgojitelje predšolskih otrok	9	28	12	75	3	4	13	9	21	-	3	23	200
Predavanja za starše predšolskih otrok	30	15	-	31	3	9	9	35	27	3	3	6	171
SKUPAJ	493	749	235	1.146	183	250	853	1.033	375	198	317	335	6.167
Osnovnošolsko obdobje													
Osnovni program vzgoje za zdravje	426	1.377	448	1.943	308	470	917	2.095	1.056	232	541	340	10.153
Druge vsebine za osnovnošolce	746	866	219	1.333	273	285	615	715	1.221	227	1.281	473	8.254
Predavanja za strokovne delavce osnovnih šol	5	18	12	49	8	6	4	35	46	2	15	16	216
Predavanja za starše osnovnošolcev	30	19	9	173	60	7	19	36	38	2	14	7	414
Temeljni postopki oživljanja za osnovnošolce	72	54	6	98	23	33	70	100	120	24	35	23	658
SKUPAJ	1.279	2.334	694	3.596	672	801	1.625	2.981	2.481	487	1.886	859	19.695

Tabela se nadaljuje.

Nadaljevanje tabele.

Izvajanja po vsebinah	Pomurska	Podravska	Koroška	Savinjska	Zasavska	Posavska	Jugovzhodna Slovenija	Osrednjeslovenska	Gorenjska	Primorsko-notranjska	Goriška	Obalno-kraška	SLOVENIJA
Srednješolsko obdobje													
Preprečevanje rakavih obolenj	3	2	23	13	5	4	7	9	3	-	30	12	111
Osebna higiena in odnos do telesa	1	27	2	-	6	4	2	-	2	-	40	13	97
Medosebni odnosi in samopodoba	13	39	22	7	-	4	17	34	9	-	25	32	202
Vpliv substanc na telo	9	31	14	14	-	5	12	13	5	9	32	22	166
Temeljni postopki oživljanja za srednješolce	16	14	26	60	2	10	59	133	57	-	21	1	399
Druge vsebine za srednješolce	91	205	42	337	73	229	82	1.598	315	47	191	211	3.421
Predavanja za strokovne delavce srednjih šol	2	2	-	5	1	4	2	6	-	-	-	5	27
Predavanja za starše dijakov	2	2	-	3	-	5	1	-	11	-	-	-	24
SKUPAJ	137	322	129	439	87	265	182	1.793	402	56	339	296	4.447
SKUPAJ vsa izvajanja	1.909	3.405	1.058	5.181	942	1.316	2.660	5.807	3.258	741	2.542	1.490	30.309

Viri: ZZSZ, Podatki o planu in realizaciji za zdravstvene storitve za leto 2023.

4.3. Tabela 5: *Dejavnosti vzgoje za ustno zdravje otrok in mladostnikov po vsebinah, obdobjih in statističnih regijah, Slovenija, 2023*

Izvajanja po vsebinah	Pomurska	Podravska	Koroška	Savinjska	Zasavska	Posavska	Jugovzhodna Slovenija	Osrednjeslovenska	Gorenjska	Primorsko-notranjska	Goriška	Obalno-kraška	SLOVENIJA
Predšolsko obdobje													
Učenje čiščenja zob za predšolske otroke	323	747	215	639	88	93	338	955	199	138	134	312	4.181
Vzgoja za ustno zdravje	431	591	140	601	64	102	269	694	486	260	228	192	4.058
Predavanja za strokovne delavce in starše	12	32	62	135	5	3	7	152	-	1	27	13	449
Individualna vzgoja za ustno zdravje	12	379	219	965	33	159	78	64	219	7	21	258	2.414
SKUPAJ	778	1.749	636	2.340	190	357	692	1.865	904	406	410	775	11.102
Osnovnošolsko obdobje													
Učenje čiščenja zob od 1. do 5. razreda	1.125	1.750	685	585	317	810	837	1.671	1.484	498	322	936	11.020
Učenje čiščenja zob od 6. do 9. razreda	64	108	255	248	113	282	121	424	16	-	17	50	1.698
Vzgoja za ustno zdravje	674	936	726	711	63	99	787	2.289	3.895	202	2.135	368	12.885
Predavanja za strokovne delavce in starše	3	21	5	321	7	3	77	91	27	16	51	2	624
Individualna vzgoja za ustno zdravje	324	1.255	147	666	408	562	581	1.266	279	91	596	320	6.495
SKUPAJ	2.190	4.070	1.818	2.531	908	1.756	2.403	5.741	5.701	807	3.121	1.676	32.722
Srednješolsko obdobje													
Vzgoja za ustno zdravje	65	60	21	215	12	28	47	788	20	21	25	20	1.322
Individualna vzgoja za ustno zdravje	1	205	5	42	29	290	69	102	9	13	142	9	916
SKUPAJ	66	265	26	257	41	318	116	890	29	34	167	29	2.238
SKUPAJ vsa izvajanja	3.034	6.084	2.480	5.128	1.139	2.431	3.211	8.496	6.634	1.247	3.698	2.480	46.062

Viri: ZZS, Podatki o planu in realizaciji za zdravstvene storitve za leto 2023.

4.3. Tabela 6: **Kontrola čistosti zob** starostnih obdobjih in statističnih regijah, Slovenija, 2023

Izvajanja po vsebinah	Pomurska	Podravska	Koroška	Savinjska	Zasavska	Posavska	Jugovzhodna Slovenija	Osrednjeslovenska	Gorenjska	Primorsko-notranjska	Goriška	Obalno-kraška	SLOVENIJA
Predšolsko obdobje	-	44	3	8	-	-	2	3	156	-	93	-	309
Osnovnošolsko obdobje													
Kontrola čistosti zob od 1. do 5. razreda	816	1.868	1.084	3.048	675	567	2.079	6.577	1.980	785	881	971	21.331
Kontrola čistosti zob od 6. do 9. razreda	9	96	560	112	137	95	28	123	8	-	105	1	1.274
SKUPAJ	825	1.964	1.644	3.160	812	662	2.107	6.700	1.988	785	986	972	22.605
Srednješolsko obdobje	-	21	-	8	-	-	1	548	-	-	-	2	580
SKUPAJ vsa izvajanja	825	2.029	1.647	3.176	812	662	2.110	7.251	2.144	785	1.079	974	23.494

Viri: ZZS, Podatki o planu in realizaciji za zdravstvene storitve za leto 2023.

DEFINICIJE

NAZIV	OKRAJŠAVA	DEFINICIJA	DODATNA POJASNILA	ANG IZRAZ
Program ZDAJ		Program ZDAJ – Zdravje danes za jutri je nacionalni preventivni program za otroke in mladostnike, ki se izvaja na primarni ravni zdravstvenega varstva. Usmerjen je v krepitev zdravja, zgodnje prepoznavanje tveganj ter razvoj zdravih življenjskih navad skozi vzgojo za zdravje in sistematične preventivne aktivnosti v sodelovanju z vzgojno-izobraževalnimi ustanovami.	Program ZDAJ vključuje preventivne in namenske preglede s presejanji za zgodnje odkrivanje razvojnih, zdravstvenih in psihosocialnih tveganj, timske obravnave ranljivih skupin ter zagotavljanje neprekinjene oskrbe kroničnih bolnikov in otrok s posebnimi potrebami. Obsega tudi individualno svetovanje za zdrav življenjski slog in duševno zdravje, vzgojo za zdravje v različnih okoljih ter strukturirane programe za krepitev zdravja ogroženih skupin. Pomembni del programa predstavljajo aktivnosti za večjo vključenost ciljne populacije ter podporne dejavnosti načrtovanja, koordinacije, izobraževanja, spremljanja in zagotavljanja kakovosti. Več informacij na: www.zdaj.net	Program ZDAJ
Vzgoje za zdravje otrok in mladostnikov		Vzgoja za zdravje otrok in mladostnikov obsega vnaprej dogovorjene in pripravljene vsebine za predšolsko in šolsko populacijo. Gre za načrtovan proces, ki z različnimi pristopi posamezniku omogoča pridobivanje znanja ter oblikovanje stališč in vedenj za zdrav življenjski slog.	Vsebine in delavnice za osnovne šole so opredeljene v priročniku Za boljše zdravje otrok in mladostnikov (NIJZ, 2023), vsebine in delavnice za srednje šole pa v priročniku Odnos do telesa (NIJZ, 2019)	Health education program
Vzgoja za ustno zdravje otrok in mladostnikov		Vzgoja za ustno zdravje je formalno določen obseg aktivnosti, ki so zasnovane z namenom ohranjanja in krepitev ter motiviranja in opolnomočenja različnih ciljnih skupin in posameznikov pri celostni skrbi za ustno zdravje in izhajajo iz njihovih potreb.	Izvaja se na podlagi usmeritev za izvajanje vzgoje za ustno zdravje in preventive v okviru preventivnega zdravstvenega varstva na primarni ravni. Beleži se aktivnosti, ki so namenjene otrokom in mladostnikom, staršem, strokovnjakom v vzgoji in izobraževanju.	Oral health education
Šolsko leto		Šolsko leto se začne 1. 9. in konča 31. 8.	Podatke o sodelovanju med Vzgojno-izobraževalnimi ustanovami spremljamo vezano	School year

		na šolsko leto, plačnik storitev ZZZS pa na koledarsko oz. obračunsko.	
Vzgojno-izobraževalna ustanova	Vzgojno-izobraževalna ustanova je organizirana institucija, katere temeljna dejavnost je izvajanje vzgoje in izobraževanja otrok, mladostnikov ali odraslih. Vključuje formalne oblike učenja in vzgoje ter zagotavlja sistematičen razvoj znanja, veščin, vrednot in socialnih kompetenc posameznikov. Med vzgojno-izobraževalne ustanove sodijo npr. vrtci, osnovne šole, srednje šole ter druge organizacije, ki izvajajo javno veljavne izobraževalne programe.	Vzgojno-izobraževalne ustanove so organizirane institucije, ki izvajajo javno veljavne programe vzgoje in izobraževanja na različnih ravneh, od predšolske do srednješolske. Njihovo delovanje je opredeljeno s kurikularnimi in programskimi dokumenti, ki jih določata Zavod RS za šolstvo in Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje. Ustanove zagotavljajo strukturirano izvajanje učnih vsebin ter celosten razvoj znanja, veščin in socialnih kompetenc otrok in mladostnikov v okviru šolskega sistema.	Educational institution

SEZNAM SLIK

4.3. Slika 1: Dejavnosti vzgoje za zdravje otrok in mladostnikov¹⁾ za osnovnošolske otroke po statističnih regijah, Slovenija, 2023.....	6
4.3. Slika 2: Dejavnosti vzgoje za ustno zdravje otrok in mladostnikov¹⁾ za osnovnošolske otroke po statističnih regijah, Slovenija, 2023.....	7

SEZNAM TABEL

4.3. Tabela 1: Dejavnosti vzgoje za zdravje otrok in mladostnikov po vsebinah in starostnih obdobjih, Slovenija, 2023	4
4.3. Tabela 2: Dejavnosti vzgoje za ustno zdravje otrok in mladostnikov po vsebinah in starostnih skupinah , Slovenija, 2023	5
4.3. Tabela 3: Kontrola čistosti zob , Slovenija, 2023	5
4.3. Tabela 4: Dejavnosti vzgoje za zdravje otrok in mladostnikov po vsebinah, obdobjih in statističnih regijah, Slovenija, 2023	8
4.3. Tabela 5: Dejavnosti vzgoje za ustno zdravje otrok in mladostnikov po vsebinah, obdobjih in statističnih regijah, Slovenija, 2023	10
4.3. Tabela 6: Kontrola čistosti zob starostnih obdobjih in statističnih regijah, Slovenija, 2023	11